

Srđan Srdić

SRCE TAME

(Emir Imamović Pirke: *Terorist*, V. B. Z., Zagreb, 2018)

Postjugoslavenske književnosti su velika tajna. Kako jedna drugoj, tako i same sebi. Što je najgore, vreme prolazi, a one su sve veća tajna. Kako jedna drugoj, tako i same sebi. I to je loše. Baš loše.

Tako se desi da u najužem izboru za najeminentniju regionalnu nagradu za književnost, tačnije roman napisan na *našem* jeziku (severnomakedonski i slovenački su, ipak, nešto manje *naši*, bili i ostali), osvane i knjiga Emira Imamovića, kodno ime Pirke, pod znakovitim naslovom *Terorist*. I nijedan medij u R. Srbiji nije se detaljnije pozabavio ovom činjenicom, izuzetak je Radio Beograd 2, nije se pozabavio činjenicom da se ova nagrada uopšte dodeljuje, a dodeljuje se poslednjih dvadeset godina, a ne bi se mnogo njome bavili ni da je laureat postao Mića Vujičić, jedini srpski autor čije se delo našlo nadomak nagrade, a ne mostarska autorka Senka Marić, kako se kasnije dogodilo. Prosto, ova stvar *ne radi*. I to je loše.

A koliko fatalne godine 2000. delovalo je da bi mogla da proradi. U to doba novoformirani festival FAK obesmišljavao je ono što je politika godinama uredno obavljala za svoj račun, a protiv računice svake druge normalnosti. Stvorio se jedan korpus autora, neretko pridošlica u literaturu iz novinarstva, koji su dejstvovali kao *naši*, oni koji pišu na *našem* jeziku, *nama*. I delovalo je da, recimo, Boris Dežulović nije neko ko dolazi odnekud, već je oduvek bio ovde, kao što i jeste bio. Ili Ante Tomić. Ili ko će sve pobrojati. Pa se, kako je vreme prolazilo, našlo mesta i za Srđana Valjarevića u Hrvatskoj, ili Ognjena Spahića u Bosni i Hercegovini. A onda je prestajalo. I danas postoje incidenti, pomenuti Tomić ili Vedrana Rudan u Srbiji. Još poneko. I nikakav sistem. Kažem, loše.

Ovakav kontekst, naravno, nije jednoznačno objašnjiv. Bilo je tu svega. Disproporcije u cenama knjiga, teškoće prilikom distribucije iz jedne države u drugu, besmislena pojava objavljivanja istih knjiga na različitim *tržištima*, *tržišta* koja upravo to jesu, *tržišta*, puka porodija ideje o tržišnom poslovanju, inercija i zlovolja, umor, opsesija lokalnih veličina vlastitom lokalnom veličinom, priglupе parapolitičke kalkulacije i procene aktera u književnom životu, odsustvo svakog dogovorenog sistematskog delovanja, i sve intenzivniji, nekada ne baš primetan, napor političkih uposlenika da se ono što je uspešno razbijeno zadrži u takvom, razbijenom stanju. I bi tako.

Otud, kada Emir Imamović Pirke, Tuzlak s adresom stanovanja u Šibeniku, objavi novi roman, taj roman doživi sasvim dobru recepciju, pa bude i nominovan tako kako smo opisali, to u Srbiji nije nikakva vest. A Imamović nije najmlađi pisac s kojim se u zloglasnom

regionu susrećemo. I nije on jednom gostovao u Srbiji. I nisu jednom njegove prethodne knjige objavljivali i lokalni, srpski izdavači. I nije bez angažmana i publike. Ali, tako mu je to. I kako stoji, tako će i biti. E, to je baš, baš loše.

Imamovićev roman, opet, nije loš. Ni najmanje. Na zadnjoj korici njegovog bosanskog izdanja stoji: „Peti roman Emira Imamovića Pirketa *Terorist* je fikcijska publicistika nastala na zasadama *novog žurnalizma*, hibridni žanr koji obuhvaća više i prodire dublje, jer uzima najpogodnije od književnosti i novinarstva za rudarski posao prodiranja u svijest ISIL-ovca i ubojice.“ Naučili smo to odavno, lakše je manipulirati književnim strategijama nakon što ih imenujemo, pa neka i ovog *novog žurnalizma*, šta god on bio. A on jeste neka vrsta produžene ruke starog, dobrog, realizma, koji poseže za nešto više dokumentarnog nego što je to inače običaj. Mada, verujem da bi ovakva klasifikacija donekle zabavila Viktora Igoa, pa i Lava N. Tolstoja, svakako i Dikensa, svu trojicu, na različite načine, pripadnike *starog žurnalizma*. Ali, ajde, kad se mora s klasifikacijama, i ako je tako lakše.

Nije Imamović usamljen u ovakvom postupanju i nameri da svoj roman kreira distribuirajući u njega ranije napisane tekstove koji mu sižejno ili tematski odgovaraju, na neki način potvrđujući svoje sižejne, tematske, pa i idejne premise. Verovatno najdosledniji baštinik ovakve poetike jeste Ivica Đikić, koji se u knjizi *Beara* poslužio novožurnalističkim postupkom u nameri da ostvari najdosledniju i najprecizniju dosad viđenu literarnu inkarnaciju srebreničkog pokolja. I nije Đikić nikakav usamljenik u ovom smislu, bilo je takvih nastojanja i u okvirima srpske književnosti, svakako će ih i nadalje biti, ali je Imamovićeva zamisao u neku ruku pionirska. Naime, Imamovićev narator, neimenovani novinar, nakon krajnje neočekivanog susreta s uhapšenim islamskim fanatikom i teroristom Mirsadom Kasumovićem, koga zapravo poznaje od najranije mladosti, pokušava da istraži genezu jednog životnog puta, ne samo životnog puta individualnog ljudskog bića, već i životnog puta, a još pre zastranjenja i posrnuća jednog nekada delimično uređenog društva.

Na prvu, ništa što nam se iz razgovora dvojice Imamovićevih junaka otkriva ne predstavlja bilo kakvo kapitalno otkriće u smislu činjenica. Globalna politika se decenijama snažno bavi fenomenom islamskog terorizma, i ovakvom interesovanju doprineli su podjednako i sami lideri i sledbenici različitih terorističkih organizacija o kojima smo, nažalost, imali da čujemo, ali i njihovi zapadni arhineprijatelji koji su svojim političkim i interesnim rezonima nesumnjivo pospešili evoluciju terora i njegovu instalaciju na mesto medijskog prioriteta broj jedan. Imamovićev doprinos materiji nalazi se u tome što je prvi prepoznao važnost teme, prvi se opredelio da je uvede u *naše* književnosti sa željom da ostane objektivan koliko god normalan čovek može da ostane objektivan pred ludilom i zlom. Ne manji njegov doprinos jeste onaj sadržan u neupitnoj građanskoj hrabrosti koja je za ovako nešto bila potrebna. Ruždi bi imao da kaže neku o tome, i pored toga što je vreme u kom je organizovan globalni progon Ruždija daleko iza nas, a akcije tzv. Islamske države, kao i dela njenih uposlenika, bosanskohercegovačkih ekstremista, ne stoje najbolje poslednjih dana. Ne stoje nikako, da budemo pošten. I to je jedna dobra, u moru loših vesti.

Tako Imamović kasni, ne svojom krivicom. Verovatno i ne tražeći novinarsku aktuelnost tamo gde je mesto književnosti, on je doživeo da ga istorija pretekne, te stoga *Terorist* da-

nas može da deluje i kao reakcija zakasnelog refleksa. To važi ukoliko knjigu vidimo isključivo kao voljnu da interveniše u polju dnevno-političkog angažmana, a ona to nije. Ne samo to, svakako. Nimalo naivan, Imamović dramaturški izvanredno uspelo protivstavlja sredovečne muškarce koji su vršnjaci, koji su, u prosvetiteljskom smislu, morali da usvoje iste životne nazore, a završili u totalitarnoj polarizaciji kojoj nema izlečenja. Na tom, epiloškom mestu, Imamovićev roman poprima obrise istinske tragedije konstruisane na perspektivama neotklonjivog nerazumevanja, opšte antipatije i ljudskom sukobu produženom *ad infinitum*.

Jer, koliko god se novinar, onaj koji pokušava da shvati šta se desi s nekim, njemu naizgled toliko sličnim, ili nekim ko bi po svim preduslovima morao da mu bude sličan, pa da završi kao krvnik koji svoj život zalaže zarad ideja degradirajućih po svaku humanost, a u službi najopskurnijih zamislivih gurua, najčešće inspirisanih logikom proste pljačke i notornog licemerja, kako se dogodi da stanovnik srednjerazvijenog dvadesetog veka svoj dvadeset i prvi vek provodi u muklom srednjovekovlju duha, koliko god Imamovićev pripovedač uspevao da sebi približi motive ovakvog nečega, sociologiju i psihologiju te stvari, on nije u stanju da je toleriše. Nije u stanju da koegzistira s njom. Ne želi i neće. I to boli.

A neće jer za jedno od polazišta uzima misao Tarika Haverića, čiju *Kritiku bosanskog uma* doslovno citira: „...s neobuzdanom histerijom koju sebi dopuštaju samo pripadnici naroda-žrtve uvjereni da njihovo stradanje daje vjerodostojnost svakoj besmislici koja im padne na pamet.“ Što u daljoj interpretaciji pripovedača glasi: „Za njega, vjerujem, postoje i dobri Srbi i Hrvati, ali ne mogu postojati krivi Bošnjaci, odnosno muslimani. I kada su, kao Mirza, očito za nešto krivi, za njihovu su krivicu krivi drugi.“ I za ovo je bila potrebna velika hrabrost. Jer, nema ovde naroda koji sebe ne vidi, ne bez neke, kao žrtvu. Ali, nema ovde ni nemačke svesti o krivici, sreća ni razmera nemačkih nepočinstava, a trebalo bi da je bude. Bar donekle. I zbog toga Imamovićev roman ne završava u melodramatskom patosu, a lako je mogao, već u konstataciji o opštem ustrojstvu odnosa i njihovih razlika kao besmislenih. Eto, besmislenih, tek tako. Nema razgovora, nema opravdanja za ubilačku i krvožednu glupost koja je tek besmislena. I stoga njegov pripovedač ne pristaje. Toliko može.

Dosta toga drugog ne može, i ozbiljan dobitak od Imamovićeve knjige jeste konstitucija ovog fikcionalnog identiteta kao delom tipičnog, pripadnika profesije sve manje potrebne i ozbiljno tretirane, a drugim, značajnijim delom, visokoindividualizovanog i osvešćenog čoveka koji nema više gde ni kako, po čemu neodoljivo podseća na svog esnafskog sabrata iz romana *Yahoo* Bojana Babića. Tek relativno socijalizovan, bez porodice, bez ambicije, bez veće životne zadovoljštine, on tek traje takav kakav jeste, tu gde jeste. S viškom lošeg iskustva, i vremenom koje mu i nije najpotrebnije od svega potrebnog. Takav, on se i javlja kao savršeni rezoner, neko kom je svaka ostrašćenost strana, ali ko se takođe neće zagubiti ni u bezobalnom cinizmu prema svetu čiji je nevoljni i nevoljeni deo.

Ako od nečeg pati, Imamovićev roman pati od nedovoljno stabilnih motivacionih linija, što se dalo ispraviti, ali moja temeljnija zamerka ide na konto specifične i rekao bih pregrube implementacije *novožurnalističkog* prosedeća. Naime, neka iskakanja prema tuđim referencama često deluju kao nasilničkim putem dovedena u roman, nikad bez smislenog

opravdanja, ali ponekad neizrađeno, s manjkom suptilnosti koju bi svaki, pa i ovaj manir morao da poseduje. Takva strategija dovodi do efekta larme, odzvanjanja glasova koji u tekst stižu zato što to negde podrazumeva ovakva poetika po sebi, a ne potrebe zaokruženog romana koji ima svoje ime i pripovednu auru. Opet, na prostoru koji je sam definisao, Imamović nije imao dovoljno prilike da razradi neke od interesantnijih teza koje bi potkrepile genezu nastanka Islamske države, nesumnjivo najintrigantnije terorističke tvorevine ikada kreirane, na prvu nastale po principima Divljeg zapada, a zapravo čeda maligne pohlepe i beskrupulozne trgovačke igre Zapada koji je, u fazi evidentne političke dekadencije i bezidejnosti, podivljao. Jasno, bila bi to sasvim druga knjiga, ona koju Imamović nije želeo da napiše. Možda bi bila uspešnija. Možda ne. Druga, svakako.

Imamovićev pripovedač završava svoj tekst rečenicom: „Nikada mu nisam odgovorio.“ Indikativno, to je rečenica kojom se on odjavljuje i od nas, od sveta književnosti kao takvog. Nema više šta da se kaže, ni zbog čega. Ova decidanost da se dalje ne učestvuje od njega čini istinskog antiheroja antropološkog pesimizma. Ako ne može dalje, ne može dalje. I ne treba dalje. I on je, zajedno sa svojim tvorcem, obavio što je do njega, i obavio je to dobro. Odabrao je temu koja je veća i od njega i svih nas, i nije joj dozvolio da ga proguta. *Terorist* nije ni melodrama, ni politički pamflet pisan iz ovog ili onog interesa, ni produžena novinska kolumna. On je, prevashodno, književnost, uspela književnost koja se zadržala u svojim visokokvalitativnim okvirima. Čestita, upečatljiva, promišljena. Ona o kojoj bi se u uređenijim kulturama znatno više polemicalo. Pirke nas, kao i svakog prethodnog puta, nije terao da gubimo vreme. I svaka mu čast na tome.